

CONSTITUȚIA IACOBINĂ (CONSTITUȚIA ANULUI I — 1793)

Este un document politic și ideologic care ajută elevii să înțeleagă mai bine caracteristicile și personalitatea istorică a etapei din revoluția burgheză din Franța, numită „Dictatura iacobină“. Deși proclamată din 21 septembrie 1792, pînă la 24 iunie 1793 Republica franceză nu a avut o constituție. Girondinii, care au dominat Convenția pînă la 31 mai 1793, au tot amînat alcătuirea unei legi de bază pentru noua formă de stat: încă o dovadă că păstrau sentimente monarhiste. Dar după revoluția din 31 mai — 2 iunie 1793, cînd iacobinii au preluat puterea, Convenția a delegat o comisie, din care făceau parte Hérault de Séchelle și Saint-Just, să redacteze repede un proiect de constituție.

Ce trebuie să știe elevii ?

a) Că această Constituție, ca și cea din 1791, a fost precedată de o „Declarație a drepturilor omului și ale cetățeanului“, care, de fapt, exprimă conținutul și orientarea constituției însăși ;

b) că a fost cea mai democratică constituție elaborată vreodată de un guvern burghez, pentru un stat burghez ;

c) că, deși a înscris principii profund democratice foarte necesare progresului social, ea nu s-a aplicat niciodată ;

d) că ea a rămas în conștiința poporului și că în ultimele zile populare din germinal și prerial (aprilie-mai 1775), poporul Parisului a cerut aplicarea constituției din 1793 ; dar Convenția thermidoriană, ostilă principiului de adîncire a democrației, a alcătuit altă constituție, conform intereselor burgheziei „noilor îmbogățiți“ ; este Constituția din 1795 sau Constituția Directoratului.

În ce moment al lecției putem analiza Constituția din 1793 ?

1) în cadrul expunerii, ajutați de textul pe care-l pot lectura elevii, în fața clasei, iar profesorul îl dezvoltă prin comentarii adecvate, necesare înțelegerii.

2. la concluzia lecției, cînd se poate reveni și sublinia laturile ideologico-politice progresiste ale dictaturii iacobine ;

3) în cadrul unei lecții de recapitulare, cînd discuția despre Constituție poate prilejui succinte reveniri asupra momentelor principale din istoria dictaturii iacobine ;

4) la cercul de istorie, unde analiza acestei Constituții se poate face pe larg și comparativ, mergîndu-se pînă la Constituția noastră.

Cum vom proceda ?

Sînt varii căi de prezentare a acestei teme, în funcție de nivelul clasei, de receptivitatea și interesul ei, de momentul din lecție. Oricum, trebuie făcută o scurtă legătură cu Constituția din 1791 ; una e monarhistă, cealaltă republicană. Trebuie arătat că prima a rezultat din colaborarea politică și ideologică a burgheziei mari cu aristocrația și cu regele, exponentul cel mai înalt al feudalității, menținut ca vîrf al executivei, pe cînd Constituția din 1793 este o constituție republicană, întruchipînd interesele și concepțiile micii burghezii. Ambele se inspiră din ideologia iluministă. Dar, pe cînd la cea din 1791 domină influența lui Montesquieu, cea din 1793 este alcătuită sub imperiul concepțiilor lui J. J. Rousseau, sintetizate în „Contractul social“.

După această scurtă prezentare, se lecturează și se analizează principalele articole din „Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului“, preambulul teoretic al Constituției, declarație alcătuită în bună parte de Robespierre.

„Declarația“ aceasta ca și cea din 1789 a fost proclamată „în prezența Ființei Supreme.“ Ideile esențiale le găsim în următoarele articole :

„Art. 1. Scopul societății este fericirea comună. Guvernul este instituit pentru a garanta omului folosirea drepturilor sale naturale și imprescriptibile.

2. Aceste drepturi sînt : egalitatea, libertatea, siguranța, proprietatea.

3. Toți oamenii sînt egali prin natură și înaintea legii.

4. Legea este expresia liberă și solemnă a voinței generale ; ea este aceeași pentru toți, fie că îi protejează, fie că îi pedepsește ; ea nu poate decreta decît ceea ce este drept și util societății ; ea nu poate interzice decît ceea ce este vătămător acesteia.

5. Toți cetățenii sînt admiși în mod egal în funcțiile publice. Popoarele libere nu cunosc alte motive de preferință în alegerea lor decît virtuțile și talentele.

6. Libertatea este puterea ce aparține omului de a face tot ceea ce nu dăunează drepturilor altuia : ea are ca principiu natura, ca regulă dreptatea, ca pază legea ; limita sa morală se află în maxima următoare : „Nu face altuia ce tu n-ai vrea să ți se facă“.

9. Legea trebuie să apere libertatea publică și individuală împotriva agresiunii celor care guvernează.

14. Nimeni nu poate fi judecat și pedepsit decît după ce a fost ascultat sau citat în mod legal și numai în baza unei legi promulgate anterior comiterii delictului. Legea care va pedepsi delictul comise înainte ca ea să fi existat va însemna tiranie ; efectul retroactiv, imprimat legii se va considera crimă.

16. Dreptul de proprietate este dreptul oricărui cetățean de a se bucura și a dispune după bunul său plac de bunurile și veniturile sale, de roadele muncii și de ocupațiile sale.

22. Instrucția este o necesitate pentru toți. Societatea trebuie să favorizeze din toată puterea sa progresele rațiunii publice, să pună instrucțiunea la dispoziția tuturor cetățenilor.

25. Suveranitatea rezidă în popor; ea este una și indivizibilă, imprescriptibilă și inalienabilă.

27. Orice individ care va uzurpa suveranitatea va fi pedepsit cu moartea de către oamenii liberi.

30. Funcțiile publice sînt esențialmente temporare; ele nu pot fi considerate nici ca distincții, nici ca recompense ci ca datorii...

33. Rezistența la opresiune decurge din celelalte drepturi ale omului.

35. Cînd guvernul violează drepturile poporului, insurecția este pentru popor și pentru fiecare parte a poporului cea mai sacră și mai necesară datorie.

Se recomandă a se stăruia asupra articolului 1 — scopul societății, asupra art. 2 care enumeră drepturile naturale, asupra conceptului de egalitate (art. 3), al celui de libertate și drept (art. 4, 5, 6), al celui de lege (art. 9, 16), al celui de proprietate (art. 14), al necesității instrucției (art. 22), al suveranității poporului (art. 25, 27) și al dreptului la opresiune (art. 33, 35).

Dacă e posibil, îndeosebi la cercul de istorie, se pot compara definițiile din această declarație cu cele din declarația alcătuită, în 1789, de Adunarea Națională Constituantă. Comparația ilustrează spiritul democratic și revoluționar al iacobinilor față de oamenii de la începutul revoluției.

Din Constituția propriu-zisă a anului 1793 se cere a fi subliniat că: „Republica franceză este una și indivizibilă“ (art. 1), că „poporul suveran este totalitatea cetățenilor francezi“, că republica e condusă de o „reprezentare națională“, de un „corp legislativ“ și de un „consiliu executiv“, că funcțiile sînt eligibile (art. 9), că „populația este singura bază a reprezentării naționale“ (art. 21) iar „corpul legislativ este unul, indivizibil și permanent“ (art. 39, deci sistem unicameral), iar organul executiv e alcătuit din 24 membri, aleși de corpul legislativ (art. 62, 63), deci o supremație a legislativei asupra executivei. Constituția declară că „poporul francez este prietenul și aliatul natural al popoarelor libere“ (art. 118), că nu se amestecă în guvernarea altor națiuni, dar „acordă azil străinilor expulzați din patria lor pentru cauza libertății“ (art. 120). Merită să fie subliniat accentul patriotic din articolul 121 prin care se stabilește că poporul francez „nu încheie niciodată pace cu un dușman, cîta vreme acesta încalcă teritoriul său“. Constituția din

1793, la art. 122, declară că „garantează tuturor francezilor egalitatea, libertatea, siguranța, proprietatea, datoria publică, liberul exercițiu al cultelor, instrucțiunea comună, asistența publică, libertatea nelimitată a presei, a dreptului de a se reuni în societăți populare, de a se bucura de toate drepturile omului“.

În concluzie, socotim necesar să se sublinieze, încă o dată, caracterul democrat al acestei constituții. Dacă s-ar fi pus în practică, ea ar fi putut transforma Franța în cea mai liberă republică burghezo-democrată din lume. Danton o socotea drept „o lovitură de tun“ la urechea dușmanilor. Girondinii au atacat-o însă cu vehemență, declarând că „nu-i bună de nimic“. A fost promulgată la 10 august 1793, în cadrul unei grandioase serbări populare. Dar aplicarea ei a fost amânată pînă la înfrîngerea contrarevoluției interne și externe, pînă la consumarea perioadei excepționale prin care trecea Franța atunci. Peste doi ani, cînd thermidorienii vor doborî republica iacobină Constituția va fi dată cu totul de o parte, deși poporul o cerea. Burghezia, preluînd definitiv puterea, va veni cu constituția intereselor și a concepțiilor ei: Constituția din 1795 sau Constituția Directoratului. Aceasta înseamnă că principiile ei, profund democratice, conțineau și o doză de idealism și de utopie, într-o vreme cînd la putere se instaura burghezia și nu altă clasă.

De altfel, Constituția din 1793, cu preambulul ei (noua Declarație a drepturilor omului și cetățeanului), reprezintă și caracterizează idealul de guvernămînt al iacobinilor și mai ales al celor din jurul lui Robespierre: o republică a micilor proprietari, egali, virtuoși și patrioți.

DUMITRU ALMAȘ